

‘We leiden chirurgen op zonder kennis van anatomie’

De statische intelligentietest is echt niet meer van deze tijd. Dat betogen Maartje Radstaake, Stijn Deckers en Anouk van Hoogdalem, drie orthopedagogen, werkzaam als docent en onderzoeker bij de opleiding Pedagogische Wetenschappen aan de Radboud Universiteit Nijmegen. ‘Dat ene cijfertje zegt heel weinig over het kind.’

Nog altijd is het gebruik van de IQ-test als vorm van ‘slagboomdiagnostiek’ aan de orde van de dag in de dagelijkse praktijk van scholen, samenwerkingsverbanden, ggz-instellingen en andere organisaties. Het IQ is vaak zelfs een doorslaggevend criterium. Met een IQ dat lager ligt dan 70 of 80, kom je bijvoorbeeld veel onderwijs- en zorginstellingen niet binnen, zegt Maartje Radstaake. En dat is een slechte zaak, vindt ze.

“In feite doe je een kind tekort met zo’n statische manier van onderzoek. Je kijkt wat hij of zij laat zien op basis van één test, in één ruimte, onder begeleiding van één persoon. Maar je onderzoekt niet hoe een kind leert en wat het nodig heeft om zich verder te ontwikkelen. Terwijl dat juist is waar het om zou moeten gaan. Daarnaast wordt de uitslag van een IQ-test ook nog eens beïnvloed door zaken als aandacht van het moment, motivatie en motorische of communicatieve beperkingen. Gevolg: er rolt een score uit de test die niet representatief is voor wat kinderen daadwerkelijk in hun mars hebben.”

Diagnostiek

Sommige professionals zullen aangeven dat de IQ-test niet de enige vorm van onderzoek is, maar dat ze meer doen om een goede diagnose te kunnen stellen. Toch speelt de IQ-test wel degelijk een te dominante rol in de diagnostiek, ziet Stijn Deckers.

“Ik merk dat in mijn eigen praktijk, bijvoorbeeld als ik een kindbespreking heb op een school. Heel vaak komt de IQ-score

meteen aan het begin van zo’n gesprek ter sprake. Als je een kind aanmeldt voor het speciaal onderwijs, dan betekent dat in de regel dat je een IQ-score moet invullen op het aanmeldformulier. Doe je dat niet, dan weet je zeker dat de school binnen enkele dagen aan de lijn hangt. De IQ-test is zo ingekapseld in ons denken en handelen dat we met z’n allen sterk geneigd zijn om kinderen te definiëren aan de hand van hun IQ-score.”

Open blik

Alle nuances van een kind vallen weg zodra je het cijfer van de IQ-score ziet staan, signaleert ook Anouk van Hoogdalem. “Het werkt stigmatiserend. Hoe zeer je ook je best doet om het genuanceerd te zien, zodra je een IQ-score van 70 ziet staan, zit dat cijfer in je hoofd. Het wordt dan ontzettend moeilijk om dat cijfer los te laten en met een open blik naar een kind te kijken. Kijk, iedere professional snapt dat iemand met een IQ van 70 anders functioneert dan iemand met een IQ van 120. Alleen heb je daar geen test voor nodig, dat zie je gewoon in de praktijk van alledag.”

“Gevolg is dat je kinderen – al dan niet onbewust – anders gaat benaderen”, vult Radstaake aan. “Dan vraagt de leerkracht net even wat minder door, of het kind krijgt net wat minder vaak de beurt dan andere kinderen. Met als gevolg dat het na twee jaar nauwelijks gegroeid is, opnieuw een lage score haalt en het bestaande – verkeerde – beeld weer wordt bevestigd. En zo zit het

v.l.n.r. Anouk van Hoogdalem, Stijn Deckers en Maartje Radstaake

kind gevangen in een vicieuze cirkel. Terwijl het doel juist zou moeten zijn om kinderen een niveau hoger te krijgen, te zorgen dat ze zich ontwikkelen.”

Lucky shot

In de wetenschap is er geen theorie die de IQ-test onderbouwt, zegt van Hoogdalem. “Ik ben nu een artikel aan het schrijven waarin ik zeg: als je de cijferreeks 8, 18, 23 achterstevoren kunt opzeggen, dan is de enige conclusie die je kunt trekken dat je die bewuste reeks achterstevoren kunt opzeggen – het zegt verder helemaal niets over een onderliggend psychologisch construct. Als je meerdere tests afneemt, bijvoorbeeld de WISC en een andere intelligentietest, dan kan er soms een verschil van tien tot dertig punten tussen de verschillende tests zitten. Meerdere onderzoeken hebben dit bevestigd. In feite is het een *lucky shot*. Veel pedagogen zullen de score als houvast beschouwen, een gevoel dat ik ergens wel begrijp, maar in feite biedt de score alleen maar schijnzekerheid.”

Dynamisch assessment

Er zal dus iets moeten veranderen om professionals ervan te doordringen dat ze hun focus moeten verleggen van statisch testen naar meer dynamische vormen van assessment. Deckers legt uit hoe die vorm eruit ziet. “Je verzamelt, ordent en interpreteert in een functionele context, juist ook daar waar het kind normaal gesproken leert. Je volgt een kind in verschillende situaties, thuis en op school, op verschillende momenten van de dag en je lokt uit. Dat doe je samen, met het hele systeem en verschillende disciplines: ouders, leerkrachten, orthopedagogen en anderen die met het kind te maken hebben. En vergeet het kind zelf ook niet te betrekken. Zo krijg je een degelijk beeld van de optimale leersituatie.” Want dat is waar het in feite om draait, betoogt Radstaake. Om beeldvorming in plaats van een statische score. “Via een dynamisch assessment krijg je een beeld van een kind, van de manier waarop hij of zij leert en wat de sterke en zwakke kanten zijn.

Anouk van Hoogdalem, MSc is docent op de Radboud Universiteit bij de opleiding Pedagogische Wetenschappen. Ze geeft onder andere het vak cognitieve ontwikkeling en werkt daarnaast aan haar promotieonderzoek over intelligentie.

Dr. Stijn Deckers is een dag in de week als docent verbonden aan de Radboud Universiteit, de overige dagen is hij manager kwaliteit en innovatie bij Stichting Milo, een zelfstandig behandelcentrum voor ondersteunende communicatie dat zorg verleent aan kinderen en jongeren met communicatief meervoudige beperkingen.

Naast haar werk als docent orthopedagogiek aan de Radboud Universiteit is ook **Dr. Maartje Radstaake** verbonden aan Stichting Milo, ze werkt er als behandelcoördinator en onderzoeker. Daarnaast is zij voorzitter van ISAAC-NF, dat zich inzet voor de belangen van mensen met een communicatieve beperking.

(foto: Studio Kijk)

‘De statische IQ-test is achterhaald’

- > Observatie is belangrijk, maar hulp toevoegen ook. Dan zie je wat een kind nodig heeft en hoe je het verder kunt helpen. Sommige samenwerkingsverbanden en scholen werken al op deze manier, dat is mooi om te zien.”

Van Hoogdalem: “Het vraagt meer van professionals. Bij een IQ-test blijf je zelf buiten beeld. Je neemt die test af, zet de score in het systeem en dat is het. Maar test je dynamisch, dan neem je jezelf mee in de beeldvorming en dat vraagt veel meer zelfreflectie. Wat is de invloed van mijn handelen op het kind? Dus ik kan me best voorstellen dat die drempel voor sommige orthopedagogen hoger is.”

Kleine stapjes vooruit

Het hoger onderwijs is een logische plek om een systeemverandering op gang te brengen, want die is volgens de drie wetenschappers nodig. Van Hoogdalem: “Wij leren studenten heel weinig over wat intelligentie nu eigenlijk is, terwijl we ze wél leren om een IQ-test af te nemen. Al in 2014 zei wetenschapper Douglas K. Detterman hierover: ‘We leiden chirurgen op zonder kennis van anatomie.’ Dat vond ik een mooie metafoor.”

Deckers: “Wij zijn jonge, enthousiaste orthopedagogen die iets willen veranderen. Collega’s en studenten reageren positief. Volgend jaar zullen Maartje en ik op de master één extra college over intelligentie gaan geven. Daarnaast geven we ook les over het dynamisch assessment, dus het gaat met kleine stapjes vooruit.”

Praktijk en pedagogen

En hoe zit het in de praktijk? Wat kunnen pedagogen en orthopedagogen nu al doen? Van Hoogdalem vindt dat pedagogen meer visie kunnen ontwikkelen over dit onderwerp. “Denk voor jezelf na hoe je met cliënten om wilt gaan. Welke overtuigingen heb je als het om IQ en intelligentie gaat? Geloof je dat ontwikkeling altijd mogelijk is?” Radstaake: “We zien in de praktijk nog te vaak dat standaard een batterij tests wordt afgenomen zonder dat er goed over is nagedacht. In de NVO-richtlijnen staat dat je moet werken volgens de laatste wetenschappelijke inzichten. Die zijn zonneklaar: de statische test is achterhaald. Dus voer het gesprek daarover met je collega’s en leidinggevenden en bespreek hoe je het anders kunt doen.” Deckers: “Ik zou willen aanraden om vaker met meerdere disciplines samen te werken, zeker bij complexe gevallen. Alleen door interprofessioneel samenwerken kun je tot een goed beeld komen en daar je behandeling op inrichten.”

Van Hoogdalem: “Ik zie ook nog regelmatig dat een diagnostisch medewerker het onderzoek doet, maar dat een behandelcoördinator de beslissingen neemt. Op z’n zachtst gezegd vind ik dat onhandig.

Als je een oordeel velt over een kind, dan moet je zelf het kind leren kennen en grondig onderzoek hebben gedaan.”

Deckers heeft tot slot nog een tip voor de NVO. “Ook de NVO kan haar visie op diagnostiek beter formuleren en uitdragen. Kijkend naar verschillende documenten van de NVO – zoals de beroepscode, handreiking diagnostisch onderzoek, beroepsprofiel van de orthopedagoog-generalist, richtlijnen voor casusbeschrijving en voor probleemgedrag – valt op dat er steeds (net) verschillende definities van *diagnostiek* worden gehanteerd. De stukken benadrukken wel het uitgaan van de veranderbaarheid bij de cliënt en de omgeving en het optimaliseren van de ontwikkeling. Daar zou juist dynamisch assessment beter bij aansluiten dan een statisch assessment.”

tekst: *Raymond Krul*

Reageren?

Wilt u reageren op dit artikel, heeft u tips of andere suggesties?

Mail dan naar redactie@nvo.nl

bronnen

- Tellegen, P. (2006). *De waan van “het” IQ*. Persoonlijks- en Differentiële Psychologie, Rijksuniversiteit Groningen. Verkregen via <http://www.testresearch.nl/tstdiagn/waaniq.html>.
- Van Toorn, B. & Bon, C. (2011). De onbetrouwbaarheid van de IQ meting. *De Psycholoog*, 45-49. Verkregen via [https://www.apollopraktijk.nl/Overige%20tests_bestanden/De%20Psycholoog%202011-04%20\(Onbetrouwbaarheid%20IQ-meting\).pdf](https://www.apollopraktijk.nl/Overige%20tests_bestanden/De%20Psycholoog%202011-04%20(Onbetrouwbaarheid%20IQ-meting).pdf)
- Loretan, N., Radstaak, R. J., & Bosman, A. M. T. (2019). De test getest. Over de onbruikbaarheid van psychologische testen voor uitspraken over het individu. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 58; 115-136.
- Neisworth J. T., & Bagnato, S. J. (1992). The case against intelligence testing in early intervention. *Topics in Early Childhood Special Education*, 12(1), 1-20.
- Richardson, K. (2002). What IQ tests test. *Theory & Psychology*, 12 (3) , 283-314.
- Schlinger, H. (2012). The Myth of Intelligence. *The Psychological Record*, 53, 15-32.